

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра літературознавства

Кваліфікаційна робота

Освітній ступінь – бакалавр

На тему: « Карнавальний код у прозі Юрія Андруховича»

Виконала: студентка 4-го року

навчання

Спеціальності -

035.1 українська мова та література

Тараненко Олександра Ігорівна

Керівник: Семків Р.А.

2022

Зміст

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ДО ТЕОРІЇ ПОСТМОДЕРНІЗМУ.....	6
1.1 ПОСТМОДЕРНІЗМ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	6
1.2 ДИСКУРС РИСИ.....	8
1.3 ПРОЗА ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА – ЯК ПИСЬМЕННИКА.....	
ПОСТМОДЕРІЗМА.....	11
1.4 ФЕНОМЕН КАРНАВАЛІЗАЦІЇ.....	13
РОЗДІЛ 2. РИСИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ В РОМАНАХ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА.....	15
2.1 КАРНАВАЛЬНИЙ КОД У ТВОРІ «ПЕРВЕРЗІЯ».....	15
2.2 КАРНАВАЛЬНИЙ КОД У ТВОРІ «РЕКРЕАЦІЇ».....	19
2.3 КАРНАВАЛЬНИЙ КОД У ТВОРІ «МОСКОВІАДА».....	23
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	30

Вступ

Андрухович Юрій Ігорович – український поет, прозаїк, есеїст, перекладач, революціонер. Багатогранність та глибина Юрія Андруховича є неперевершеним й унікальним явищем не тільки для сучасного

українського постмодернізму, а й поза межами літературного процесу, відтворюючи величезний вплив на сучасне соціокультурне буття.

Монографія Олени Поліщук зазначає нам, що українська проза в кінці ХХ ст., показує себе досить таки неоднорідною та яскравою. Автори постійно в пошуках індивідуального, власного стилю: ігрового, семантично ускладненого, іронічно-неоднозначного (твори Юрія Андруховича, Юрія Іздрика, Олександра Ірванця) (1)

Актуальність обраної теми.

Явище глобалізації викликало швидкий темп та розвиток життя, саме тому теперішній світ набуває динамічного руху. Актуальним для глобалізації стає тенденція карнавалізації, яка породжена ще з язичницьких часів.

Карнавал та сміхові дійства у 90-ті роки ХХ століття набувають великого значення в українському постмодернізмі. Дослідниця Л. Печерських засвідчує, що поети гурту «Бу-Ба-Бу» спробували зробити «острівець свободи», змусивши поринути публіку в «стихію низової ігрової культури», у той же час, змінюючи літературний іконостас «на кічеві образи поета-пророка, поета-деміюрга, поета-ловеласа, поета-богеми; іронія, театр, перфоменс стають формами його самовияву» (13)

Творчість Юрія Андруховича вивчали багато дослідників, такі як: Є. Баран, І. Цапліна, Пер-Арне Будін, К. Баліна, Л. Бербенець. Та не зважаючи на всі дослідження творів Юрія Андруховича, аналіз ніколи не буде вичерпаний. Саме тому тема «Карнавальний код у прозі Юрія Андруховича» є дійсно мало дослідженою, а звідси й **актуальною**.

Мета і завдання дослідження.

Метою дослідження є постмодернізм та його стиль, напрям і метод, роль та особливості карнавалізації у прозі Юрія Андруховича

Для досягнення поставленої мети поставимо такі завдання:

- З'ясувати риси та особливості постмодернізму в українській літературі;
- Проаналізувати прозу Юрія Андруховича як письменника постмодернізму;
- Визначити особливості та проаналізувати карнавалізацію у творах Юрія Андруховича «Перверзія», «Московіада», «Рекреації».

Об'єктом дослідження є романи Ю. Андруховича «Перверзія», «Рекреації», «Московіада».

Наукова новизна роботи полягає в системному дослідженні прозового доробку Юрія Андруховича під оглядом постмодерністського осмислення карнавалізації та дискурс карнавалу в українській прозі 90-х років ХХ століття.

Предметом дослідження є карнавальний код у романах «Перверзія», «Московіада», «Рекреації» Юрія Андруховича.

Методи дослідження.

Під час дослідження було використано такі методи як:

- Психологічний аналіз
- Структурно-семіотичний аналіз
- Порівняльний метод
- Типологічний метод
- Описовий метод

Структура роботи.

Робота складається зі вступу, двох розділів, теоретичного та практичного, висновків та списку використаних джерел.

Розділ 1. ДО ТЕОРІЇ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

1.1 Постмодернізм в сучасній українській літературі

Художня література завжди була і є для кожного особливою, але завдяки Юрію Андруховичу вона стає надзвичайно своєрідною. Відомий письменник Юрій Андрухович є яскравим представником сучасного українського постмодерну. Творчість українського письменника завжди обговорювалась і не залишалась поза увагою. Ще починаючи з перших

оповідань, які були опубліковані в 1987 році та закінчуючи текстами, які були надруковані в пресі привертали величезну увагу відомих літературознавців, культурних діячів. Оцінювався літературний доробок Юрія Андруховича по-різному - від поклоніння до повного заперечення, що і стосувалось і самої особистості письменника, адже під сумнівом були також його політичний та громадський вибір.

Постмодернізм (латинською *post* - наступний, далі, французькою *moderne* - модерний, сьогоdnішній, актуальний) - це літературна течія, яка з'явилася вперше у США й у Європі в кінці ХХ століття. Постмодерний дискурс поєднує: мистецтво й антимистецтво, елітарну та масову культуру, іронічне-сміхове й серйозне відношення до реальності.

Постмодернізм з'явився через те, що письменники почали відчувати завершення історії сучасної епохи. Напря́м, який в останні роки замінює модернізм. За словами Ю. Андруховича: «На мій погляд, постмодернізм – не напрям, не течія, не мода... Можливо, це одна з інтелектуальних фікцій нашого часу, така собі конференційна вигадка якихось французів чи американців. Тож амплуа такого – «постмодерніст» – просто не буває.

Але якщо поглянути на це з протилежного боку. Постмодернізм – це єдино можливий сьогодні спосіб мистецького вислову. Бо це така світова культурна ситуація, від якої нікуди не подітися» [3].

Відомий філософ М. Бахтін розповідав, що гра можлива з визначеними правилами. А постмодернізм - це ж гра, карнавал, де ми спостерігаємо розпад цілісного погляду на світ, де неможливо відшукати правильну істину.

Як вважали модерністи, що можна покращити й досягнути світ з філософської точки зору, а от постмодерністи зрозуміли, що світ протидіє людському впливу й на будь-які дії відповідає протидією. Отже у позиції до ідеології грань між постмодернізмом та модернізмом. Постмодерністи думають, що людина неспроможна поліпшити й охопити світ. Вони вважають, що на сьогоднішній час митець не може мати справи з справжнім мистецтвом (образи, мотиви, сюжети, художні засоби не є унікальними та феноменальними, адже вони вже застосовувалися та творилися раніше. Тому твір - “сукупність цитат”

«І чим яскравіша, чим більше упізнається в минулому доля об'єкта, що нині використовується, і чим більш довільне його включення в асоціативний ланцюжок нового автора, тим сильніший вибух почуттів у самого автора та його глядачів, слухачів, читачів. В підсумку постмодерністська художність – це завжди колаж, колаж стилів, часів, цитат, персонажів»[7].

Можна виділити основні риси постмодернізму:

- Заперечення докорінної зміни світу;
- Знищення ілюзорних цілостей (добре - погане, комічне - трагічне);
- Тяга до міфу, архаїки та лицарства;
- Постійна іронія й пародія;
- Хаос, який відтворюється через мозаїчний світ;
- Реальне життя нагадує театр абсурду;
- Ігровий стиль, акцент на незвичайності.

Тому, на сьогоднішній день культурний процес в Україні та й взагалі у світі визначає окремий напрям – постмодернізм. Постмодернізм викликає

досить таки багато запитань та створює все більше і більше неоднозначних досліджень та думок.

Постмодернізм створив зовсім інший погляд на світ, такий, в якому ніби вже ніяк не пізнаєш та не створиш щось нове. Це надихає сучасних письменників гратися з цитатами, створювати особисті твори з використанням чужих образів та цитат, ніби мозаїку. Таким чином вони показують, що немає цілісності у світі, його фрагментарність. Тому автори,

Отже, на сьогоднішній день в Україні та загалом в усьому світі культурний процес характеризує сучасний напрям постмодернізму. Він породжує багато питань, цей напрям відображає не повністю визначені дослідження та думки.

1.2 Дискурс постмодерну: головні риси

Дискурс (латинською *discursus* — мислення, думка, фр. *discours* — промова, виступ) комплекс висловлювань, які відносяться до певної проблематики і потрібні для того, щоб правильно зрозуміти текст, щоб уявити учасників спілкування та їх цілі, сприйняття повідомлення.

Зазвичай дискурс утримував значення письмового (та все ж більше та частіше мовного) повідомлення окремого суб'єкта. Але термін “дискурс” приблизно в останні десятиліття поширився в гуманітаристиці і отримав нові відтінки значення. По-перше при відсутності цього терміну в деяких мовах Європи і по-друге, те, що в обсязі понятті дискурсу набувала тільки мовна практика часто ототожнювався текст і дискурс. Також відомо те, що дискурс не включає в себе тільки письмове та усне мовлення, а ще й позначає позамовні семіотичні процеси.

У першу чергу дискурс це мова , яка заглиблена в життя , в соціальний контекст (саме тому поняття дискурсу зрідка застосовується відносно древніх текстів).

Ряд функцій дискурсу :

- Ритмічна;
- Референтна;
- Семантична;
- Емоційно-оціночна та інші.

За словами Ван Дейка “Дискурс - це істотна складова соціокультурної взаємодії”. За допомогою робота Мішеля Фуко термін здобув філософського звучання. “Дискурсія” для нього - це складні елементи мовної практики, які приєднуються до формування розумінь про той об’єкт, який вони допускають. Для Фуко “Дискурсія” виступає , так би мовити, особливим інструментом пізнання, являючи досить таки своєрідний підхід до розгляду культури. Фуко зацікавлений в значеннях вислову , які є ще приховані , невисловлені, які заховались за маскою вже сказаного. З огляду на це і з’являються питання аналізу “дискурсивної події” в аспекті позамовних положень появи дискурсії : політичних, економічних й інших , які слугували , хоч і запевняли в його появі. М. Фуко знаходить своєрідну владу вимовляння, яка при силі щось запевняти. Промовляти - це означає , що маєш владу промовляти. Дискурс у цьому понятті схожий всьому іншому в суспільстві (той самий метод боротьби за владу). За допомогою робота М. Фуко, Ж. Лакана, Ж. Дерріди французький аналіз дискурсу виділяється ідеологічними, психоаналітичними та історичними аспектами дискурсу.

На сьогоднішній ж день дискурс перебуває в розвитку : психолінгвістиці, риториці, семіотиці.

1.2 Проза Юрія Андруховича як письменника-постмодернізма

Досить таки багато є матеріалів про відомого есеїста, прозаїка, поета, перекладача, учасника та минулого наставника групи Бу-Ба-Бу Юрія Андруховича та його прозу, яка наповнена яскравими перевтіленнями, феєричними образами та святковими й карнавальними масками.

Теперішні дослідники часто говорять про те, що письменники Бу-Ба-Бу оперуються на сміхову народну культуру. Один із партнерів групи Бу-Ба-Бу В. Неборак описує в своєму інтерв'ю це, а Є. Бараш та С. Борис говорять що «Вони інакшими не будуть, вони мінятимуть маски, але ніколи не зрадять свого дітища. Інакше, це б означало зраду ідеалів своєї молодості» [11].

Т. Гундорова відносить все ж таки творчість Юрія Андруховича до постмодерної, пояснюючи тим, що у творах письменника наявні всі характерні елементи: сміх, гра, пародія, а далі з'являється карнавал, який відмічає, що «радість об'єднання тут ілюзорна, а колективне тіло, яке владарює на ньому, присипляє та стирає індивідуальне бажання» [10,86].

У прозі Юрія Андруховича найбільш яскравим є бубанізм. Характерними рисами, якими є: любов до чогось фантастичного та магічного, еротизм, містифікація, гра з текстом та читачем, постійна зміна маски головного героя.

О. Кискін звертає увагу на авторських засобах створення враження, коли людина відсторонюється від гармонії та краси світу, серез чого «культ тіла та їжі, гротеск та різноманітні перебільшення, святкове вульгарне слово й образи матеріально-тілесного низу». «Для установалення масштабу духовного розкладу, безперспективності розвитку людства поза життєтворчими парадигмами сміху й культури, дослідник вважає, що письменником накладається «смерть карнавалу» як специфічного хронотопу, де простір і час є вічними, незнищенними,

життєдайними, і «смерть хронотопу Венеції». [10] Але при цьому Олександр Кискін зауважує трансформацію сміхової культури у прозі Юрія Андруховича.

1.4 Феномен карнавалізації

Поява карнавалу можна відслідкувати ще за язичницьких обрядів, які пов'язані зі зміною пір року, а також ярмарковими та сільськогосподарськими святами.

Карнавал не поділяється на спостерігачів та виконавців. Його не просто дивляться, карнавалом повністю проникають та живуть всі, адже він вважається всенародним. Специфіка карнавалу полягає в тому, що саме життя грає, а гра на деякий час є самим життям, а людина піддається одному правилу карнавальної свободи, тому бути просто глядачем на карнавалі неможливо.

Сам термін «карнавалізація» вперше у своїй книзі «Франсуа Рабле і народна культура Середньовіччя і Ренесансу» використав літературознавець та філософ М. Бахтін. Літературознавець аналізує один роман французького письменника «Гаргантюа та Пантагрюель» і відзначає чимало елементів в романі: міфічність, контрастність, гіперболізація, які являються, на думку Бахтіна, зразком карнавального мистецтва.

Доба Середньовіччя – є розквітом для карнавалу. Саме в цей час карнавал та всілякі різні сміхові дійства почали відігравати велику роль в житті людей. Вони були несхожими на серйозні офіційно-церковні та феодально-державні культові форми саме через сміх. У добу Середньовіччя за сміх встановлювали міру покарання, тому він був опозицією християнству, в якому проповідується поважність та серйозність.

Сміх формував світ без брехні, лицемірства, страху казати правду та сорому. Саме блазні при королівських дворах відігравали подібну роль, але під час карнавалу всі люди змінювалися на них. Поки продовжувався карнавал, відтворювався зовсім інший новий світ, в якому нема такого, як ієрархія відносин, якісь обмеження або заборони, ліквідувалися привілеї та

норми. Переінакшувалося такі поняття, як життя та смерті, верх робився низом, а якийсь дурко чи бродяга перетворювались на короля.

2 розділ. Риси постмодернізму в романах Юрія Андруховича

2.1 Карнавальний код у творі «Перверзія»

У творі “Перверзія” Юрія Андруховича одним із найважливішим є карнавальний дискурс: з’єднує всі складові частини тексту та всі неоднорідності.

«Наш спільний знайомий і добрий приятель, доктор психіатрії Франк Попель (Льозанна, Швейцарія) поре-комендував Вас як потенціяльну одиницю від України для участі в інтернаціональному семінарі культурально-духових діячів, що його організовує наша Фундація "La morte di Venezia" спільно з окремими інтелектуальними, комерційними і сакральними кругами. Я Тема семінару: "Пост-карнавальне безглуздя світу: що на обрії?» [1] - це збори, на які приходить Стах, назва викривлених українські журналісти: «Післясвяточе безголов’я світу: що згодом?» [1]. Весь цей семінар відбувався з нагоди великого посту (як закінчився карнавал) та є аналогом свята, що являється збоченням. Ці збори відбуваються тому, що у Венеції карнавал як феномен гине і можна починати сумніватись в ньому як явище. І тут постає питання в тому: Чи зможе пережити Венеція, якщо її покине карнавал? Адже Венеція проти економічних та воєнних бід та прирівнювали свято.

Найголовніший на зборах був дуже старий дід (це він сам такої про себе думки): «— Байрон, — уперто хитнув головою старух. — Вас це дивує? Так, я знав його. А ще раніше — папу Олександра III і Фрідріха Барбароссу. І святого Марка, євангеліста. Я «маю право називати себе старим як світ, юначе»[1]. Тут добре проглядається постмодерністське стискання історії (те, що було в минулому продовжується й зараз). Він зауважує, що здійснюється занепад у людей всього людського - це найбільше лихо від якого помре Венеція.

«Ми явили собою прекрасне збочення, нас подивляли, до нас приїздили вчитися: любові, малярства, мореплавання, работоргівлі, музики, хіромантії, виночавлення, кровозмішування, архітектури, содомії, кулінарії, інквізиції, укладання гороскопів і скрипкових концертів, усіляких інших ремесел, як ювелірне, шпигунське і складувне, але над усім, знову і знову — любові, оральної, анальної, будь-якої, — проте завше чистої, палкої і піднесеної» [1]. Зараз люди стали дуже пасивними та лінивими, перенасичені життям, але в той самий момент їх все влаштовує.

Збори ж є дуже карнавальними та зовсім нерозважливі. І коли розповідається про щось серйозне та важливе - це звучить дуже комічно та навіть в деяких моментах перегинають палку, неясна мова, що важко зрозуміти. Одна оповідь була все ж таки чітка та серйозна - блазня Перфецького.

Важливим моментом є опера, в якій поєднується майже все. Сам режисер не може осягнути все дійство у своєму баченні, котре він же і замислив та не може тримати все під контролем. Отже, будь-які підтвердження очевидців неможливі бути всеосяжними та повними. Карнавал не досягне певної межі та ніколи не буде повним.

Вистава ж дійсно є дуже карнавальною та постмодерною, яка зчіплює багато епох й культур, забуваючи про всі кордони, а спостерігач з'єднується з дійством. Потім ж Юрій Андрухович знищує в оперному дійстві усю сакральність: оранжад (те, що носила жіночка під час вистави), пепсі та солоні палички: «Лайза Шейла в чомусь дуже палко (але пошепки) переконувала свого сусіда зліва, італійського міністра суспільної опіки, налягаючи йому на вухо так, що той мусив енергійно мотати головою вгору-вниз, в усьому з нею погоджуючись, грета гарбо попивала дрібними ковточками оранжаду, а Карузо малював у блокноті якусь товсту жінку.» [1]. Самі ж актори зовсім не схожі на своїх героїв.

Орфей не дуже добре співає, Ріна ж і не така вродливиця насправді. А публіці ж до вподоби інквізітор. Під час вистави чути крики та гасла від шанувальників театру.

Стах під час того як відбувалась вистава , драпанувши від убійників , опиняється на сцені. Він ударяє Орфея , який відразу губить свідомість і Стах замість нього грає його роль. Йому це вдається , адже його роль Орфея - чужинець , як і він сам. В цей момент для Стаха життя та вистава - це одне ціле - карнавальність. Коли він з'являється на сцені - відразу ж , не граючи, перетворюється на Орфея. Вся його поведінки , рухи, він відчуває Орфея.

Був розкладений дуже великий та щедротний банкет. Всі випивали якийсь напій, який називався “Драконяча кров”: “І запалювалися щоки та очі, і загострювалися носи” [1]. «І виростали хвости, і били об підлогу гарячі копита» [1].

Присутність безліч символів: блискавки, перетворення людей, ритуальні співи Стаха та його сон, де Стах бачить себе рибою: «Причиною смерті було визнано удар блискавки — і справді попередньої ночі пронеслася буря з громом, а старий останніми роками дуже багато і ризиковане експериментував зі стихіями» [1]. Безумовно Стах є жертвою, але чи є він принесеною жертвою. Він зовсім не випивав “драконячий напій” і не розповідав про свої числа з магічної книги.

Все це здійснювалось в день народження Стаха, інакше кажучи- це був кінець циклу й починався інший (смерть - народження). Ще на карнавалі є одна присутня жертва - це його голова - Казаллегра. По закону це все дійство завершилось на початку світанку.

Після балу, на ранок , десятого березня в Первицького пропадає гонорар, де в конверті замість грошей лежить просто багато мусору«Підсумкова

дискусія. Вироблення і прийняття загального меморандуму "Карнавал мусить тривати далі, інакше йому настане кінець!» [1].

Приблизно через день Стах десь щезає, ніби зробив крок у вікно. Він насправді наніс суїцид? «Спонукає мене до цього передусім те, що не так давно, хоч і з великим запізненням, я довідався про одне «нічим не пояснимо зникнення, за яким багато хто схильний вбачати самогубство» [1]. Стало неясно, коли Стах написав заповіт десятого березня, а в обід ще й переконував Аду накивати п'ятами разом з ним, а вже пізніше він навіть не з'являвся в своєму номері. Як він так впорався і встиг написати записи стосовно балу , якщо проводив час з Адою? Або ж заповіт був зроблений після цього. Тіло не знаходили, ні Стаха ні Ади ні Різенбокк.

Цим Юрій Андрухович містифікує не тільки образ Первицького, але ще й містифікацію Стаха.

Сам роман "Перверзія" поділено на кілька текстів, а ці тексти ніби відносяться до різних авторів. Вже наприкінці твору Юрій Андрухович зауважує, що наявні декілька текстів, в яких інформація про конкретні речі, про які не має дізнатись будь-хто (не Стах), але третю особу автор приписує Первицькому, обертаючи все на його гру та взагалі все, що ставалося у Венеції.

Можна зазначити, що мова у романі « Перверзія» відіграє одну з найголовніших ролей, мова – є «тілом» головного героя.

2.2 Карнавальний код у творі «Рекреації»

У романі «Рекреації» Юрій Андрухович реалізував найяскравіші характеристики постмодерну: іронія, сарказм, бурлеск, абсурд, балаган, буфонада, карнавал та кіч, а також зобразив історію України та сучасність, показано авторські погляди на творчість та життя поетів.

Твір «Рекреації» Юрія Андруховича постає одним із найяскравішим постмодерністським доробком та має відповідні ознаки:

1. Культ індивідуальності та незалежності;
2. Бажання об'єднати істини всіх націй та людей, релігій, культур, філософії;
3. Подання звичайного реального життя як театр абсурду та апокаліпстичного карнавалу;
4. Тяга до міфів, архаїки, колективного позасвідомого;
5. Застосування ігрового стилю, щоб показати ненормальність, бурхливість справжнього протиприродного життя;
6. Пародія та іронія;
7. Образ оповідача;
8. Запозичення, перегуки можна помітити не тільки в сюжетно-композиційних, а й також в образних та мовних рівнях;
9. Багато різних традиційних жанрових різновидів;

10. Навмисне використання різних стилів оповіді, таких як: сентиментальний та класицистичний або казковий і натуралістичний, до художнього часто підв'язують діловий, пубоіцистичний, науковий, тощо).

Все це можна зустріти, читаючи роман Юрія Андруховича «Рекреації». В основі цього твору є наявна карнавальна поетика з елементами комічного та трагічного, нищого і піднесеного, іронічного та пафосного, потворного та прекрасного – саме це, як був написаний роман шокувало багатьох людей і привернуло увагу до написання перших відгуків на роман. Але все ж карнавальна постмодерністська література не була літературою для всіх, якщо людина не в змозі дешифрувати усі завуальовані думки, вона просто не дійде до рефлексивного прочитання або й зовсім не зрозуміє сам текст. Та все ж це так і є, велика кількість людей були розгнівані прочитавши про непристойна сцени та нелітературні вирази в тексті, тому що літературний постмодерний твір можна зрозуміти тільки з певним багажом знань.

Письменник зміг об'єднати прийоми структуалізації та принципи постмодерну. У своєму романі Юрій Андрухович зумів вигадати свою власну літературну алюзію, він збільшив натяками смислове поле, мотивами та образами з бурлескно-травестійної поеми «Енеїди» Івана Котляревського.

У романі «Рекреації» є кілька досить привабливих структурно-сюжетних деталей, на які варто звернути увагу. Найбільш яскравим елементом у творі є перевдягання, що являється карнавальним дійством. Герой роману Гриць Штундер відшуковує зовсім новий для нього образ, який зближує його до минулого героїчного українського народу: «Заглянув до барвистого намету, на якому було написано "Фабрика монстрів. Здійснення бажань". Сталося так через те, що йому захотілося бути іншим.» [1]. Він робить нову зачіску, яка називається козакий оселедець,

переодягається в однострій старшини УГА «Гриць вдячно закивав головою і тут-таки почав переодягатися. Чоботи, френч, штани, два ремені.» [1] Цей одяг повністю личить йому та його душевному, войовничому і внутрішньому стану. Гриць змінює образ перед тим, як вирушить на пошуки місця, в якому депортували весь його рід.

Змінюється також і Юрко Немирич. Костюм з фракком і метеликом- новий одяг для розкішної вечірки. « Зауважив на одному з вішаків комплект з невеличким, пришпиленим аграфкою до вилоги фракка, папірцем, на якому прочитав "Для пана Ю.Немирича". Одяг виявився як на нього шитий, навіть знайдені під вішаком "лакерки" ніде не тиснули, і ще за кілька хвилин Юрко побачив себе з різних боків у дзеркалах таким, як не бачив ще ніколи, тобто бездоганим.» [1] Відразу звертається увага на контраст поведінки та зовнішнього вигляду поета.

Відчуті карнавальність у творі також допомагає відчуті ще важливі, яскраві моменти, які відтворюються на площі. По-перше, опис карнавальної святкової процесії: «То були Ангели Божі, Цигани, Маври, Козаки, Ведмеді, Спудеї, Чорти, Відьми, Русалки, Пророки, Отці Василіани в чорному, Жиди, Пігмеї, Повії, Улани, Легіонери, Пастушки, Ягнята, Каліки, Божевільні, Прокажені, Паралітики на Роздорожжю, Вбивці, Розбишаки, Турки, Індуси, Січові Стрільці, Волоцюги, Кобзарі, Металісти...» [1, с. 68]. Ці всі учасники не є випадковими, вони репрезентують собою кльтурно-історичні кола, які є включеними у відірвленні Духу.

М. Бахтін пов'язує образи народної площі та театральних підмостків з карнавалом та присутністю на ньому блазнів та дурнів. У Ю. Андруховича ми бачимо: «...З'являються всілякі дурисвіти, котрі вміють удавати, що начебто вони пожирають вогонь або ковтають ножі, інші стоять на головах, є й такі, що читають якісь нісенітниці про все на

світі...» [1, с. 68]. Проте М. Бахтін зазначає: «Маски ці не вигадані, такі, що мають якнайглибше народне коріння, пов'язане з народом освяченими привілеями непричетності життя самого блазня і недоторканності блазенського слова» [9, с. 42]. Т. Гундорова зазначає: «Нагромадження низки імен задає певний спосіб актуалізації родового значення, називаючи предмет на основі суміжності ознак, ролей, відношень. Так створюється миготливий, словесно-ігровий образ світу, для розпізнавання якого необхідні хоча б поодинокі спалахи культурної (національно-локальної) пам'яті читача» [10, с. 54]. Тобто, такі переліки нагадують асоціативні ланцюжки, які відбивають сприймання людиною карнавалізованої дійсності. Л. Бербенець порівнює це явище зі станом алкогольного сп'яніння, коли перед очима відбувається багато різних речей водночас і людина не в змозі одразу проаналізувати побачене, а здатна лише перерахувати. Таким чином, дослідниця робить висновок: «Переліки в текстах Андруховича виконують своєрідну функцію «економії мовних засобів» – наборів певних концептів, а не відображень реально існуючих речей» [10, с. 54].

Також яскравим моментом є , коли багато друзів письменника зібралися в спільному номері і запанувало мовчання. А тепер можна пригадати початок твору, коли дії розгортаються у веселоощах, у святкуваннях. А тепер, прийшов час віднайдення самототожності й у карнавалі розгортається символічна смерть самотності, кожен примовкає: «Здавалося, цей номер заклятий мовчанкою. Навіть якщо б сюди увірвалося ще зо два десятки поетів, усе одно б довелось б мовчати і згасло дивитись кожному у свій кут, кожному у свою ніч. Вона стояла за плечима у кожного, глибока і чорна» [2].

Одинокість та знемога стали шляхом до свободи та віру, самовираження. Мовчати – це про те, коли ти відчуваєш власні зміни, але просто не хочеш розказувати про них та про свої переживання кому-небудь взагалі.

Якщо говорити про карнавальність в літературі, то потрібно також згадати про книгу «Старе хутро і молоде вино» В. Костомарова та Н. Бурвикова, у якій перша глава називається : «Карнавалізація як етап у розвитку мови». Автори зауважують : «Карнавалізація навколишньої дійсності стимулювала карнавалізацію мови», а також «Як відтавання від закостенілого новояза попередніх десятиліть, виросте, звичайно, варіативність засобів виразу».[9]

2.3 Карнавальний код у творі «Московіада»

Твір Юрія Андруховича «Московіада » написаний у 1993 році зазнав найбільшої критики серед усіх творів автора. А критикували саме за те, що твір повинен бути цілісним, а в «Московіаді» цієї цілісності взагалі нема, але цей твір повністю дотриманий у всіх традиціях постмодерної прози. Зате особливість автора полягає в цитуванні, пародіюванні, в грі алюзіями, в стилізації будь-яких високих та низьких жанрів. У творі Юрія Андруховича відстежується карнавал, який

«Так чи інакше, але ви бредете під холодним травневим дощем, обліплені порожніми слоїками, а повз вас пропливають калюжами автомобілі й тролейбуси, здатні не так когось возити, як обталяпувати брудними струменями з-під коліс рідкісних дощових перехожих. Це не травень, це якась вічна осінь. Настав той гіркий час, коли все навколо ламається і ніщо ні до чого не пасує. Тільки сутулі постаті кількох хронічних алкоголіків під намертво зачиненим з невідомого приводу сороковим гастрономом

символізують якусь теоретичну можливість відродження і кращого майбутнього» [1, с. 13].

Також багато критиків зауважили у романі «Московіада» Юрія Андруховича «Буйноквітучі фантазми героя, спричинені алкоголем або параноєю, або і тим, і іншим, викликають сумнів щодо достовірності свідчень і без того недостовірної особи, – свідчень проти Імперії, свідчень про мову, звичаї, переконання, надлюдську схильність до алкоголю і сексу в тих, кого Отто вважає москвичами, росіянами, «єдиним народом».

Можливо, всі ці пивні бари, каналізація, тунелі, конференц-зали – всього-навсього маячня героя, котрий нарешті спіткав свою білу гарячку?» У творі Юрія Андруховича «Московіада» наявна велика кількість авторських роздумів та коментарів.

Але були й інші наявні думки також, О. Толочко ось, що думає: « Це той випадок, коли деконструкцію Імперії здійснено вживу найпростіше слово – вдало й водночас із посмішею та не без смаку. Маючи на увазі роман Юрія Андруховича «Московіада».

По-перше у романі «Московіада» ми бачимо елемент «падіння вниз», який використовується у цьому творі ще краще, аніж у «Рекреаціях». Під час роману герой падає все нижче та нижче, він починає опускати руки та здавати так, що далі вже нікуди : «Тоді двійко довготелесих сенегальців хапають мене за плечі, за руки і жбурляють з лоджії вниз». «Тому ти інтуїтивно збігаєш униз. Кілька сходових маршів, якісь двері з колодками, явно зачинені, довгий вузький коридор, освітлений єдиною жарівкою при вході. Ані душі живої, як на третій день творення». «Тоді знову були сходи, круті сходи кудись униз, майже нічим не освітлені, коли не брати до уваги червонуваті світелка з якоюсь сигналізацією чи тому подібною бідою». «...Потім ідете сходами вниз – знову вниз!..». «Отже, ти поїхав не

туди, куди слід. Ти поїхав униз, у ще глибші глибини, у саме пекло, фон Ф. І чи виберешся ти з нього коли-небудь?». [1]

Найважливішим елементом карнавальної літератури, так само як і в романі «Рекреації» ми знаходимо тут – елемент перевдягання, намагання відшукати тотожність зовнішнього «я» внутрішньому.

Але насправді, у романі «Московіада» він використовується у визначенні головним героєм маски для залученні в симпозиумі мерців: «Серед безлічі масок – карнавальних, дитячих, персонажних, ритуальних, що ними повнилася шафа, – ти спершу розгубився. Що одягнути, чорт забирай? Оцю довгоносу венеціанську почвару? Чи, може, новорічного зайчика з волохатими вухами? Або щура, щоб уже бути послідовним і не цуратися власної сутності? Чи маску сибірського шамана, щоби вчасно розчинитися на хвилях екстазу? Або буддійського монаха? Або посмертну маску Сергія Єсеніна? Чи оцю карикатуру на Гітлера? На Брежнєва? На англійську королеву? На папу римського? На аятолу Хомейні?

Ні. З-поміж великої безлічі масок ти вибрав стару, мов цирк, космополітичну й чимось безлику маску рудого блазня». [1]

Карнавальність у романі «Московіада» подається майже так само як у романі «Рекреації» – описується товпа людей, які перебувають в барі на Фонвізіна: «Дехто з офіцерів, які ще донедавна тримали рівень і так чудово співали, зараз уже заснув. Натомість приходять фарисеї та садужеї, азартні гравці, книжники, вбивці та содоміти, культуристи, лихварі, карлики, православні священики в поруділих рясах, циркові комедіанти, сластолюбці, казахи, крішнаїти, римські легіонери».

Також для карнавального сприйняття важлива така собі логіка «зворотності», «навпаки», «навиворіт», логіка безперестанних переміщень верху та низу, обличчя та заду [5]. Ця логіка наявна у творі «Московіада»

Юрія Андруховича, в якому постає догори ногами верх і низ в межах карнавальної фантазмагорії.

У творі коридори влади спускаються в підземелля, перетворюються на іграшки полвтики, відразу ж беручи участь в яскравому маскарадї, де були: «всілякі діди-морози, пірати, індіанці, опричники, мухомори, розбійники, алкоголіки та інші казкові створіння»[1].

Сміхова культура творить тут хибну свободу , не справжню , простеючи проти стримання та обмеження.

Тож можна зробити висновок, що твір «Московіада» дійсно написаний в кращих традиціях постмодерністської літератури

Висновки

Таким чином, я можу відзначити, що поставлена мною мета була досягнута. Я дійшла висновку, що карнавальний код у прозі Юрія Андруховича відіграє велику роль, а також:

1. Постмодернізм - це хоч і явище космополітичне, але все ж на сьогоднішній день можна говорити, що для багато країн постмодернізм є чинником ментальності і має своє власне національно коріння. На сьогоднішній день в Україні та загалом в усьому світі культурний процес характеризує сучасний напрям постмодернізму. Він породжує багато питань, цей напрям відображає не повністю визначені дослідження та думки.
2. Проаналізувавши український постмодернізм і прозовий доробок Юрія Андруховича зі зверненням до літературних праць І. Бетко, Н. Зборовської, М. Павлишина, Я. Голобородька, Р. Семківа, С. Лизлової та інших, можу сказати, що Юрій Андрухович є одним із найбільш вагомих представників українського постмодернізму, важливим світоглядом якого є постмодерністське іронічне переосмислення романного дискурсу.

3. Оцінка майстерності письменника впливає з того, я він реалізує свій авторський задум у власних творах. Саме через карнавальність та посмодерність твої письменника хочеться прочитати, щонайменше двічі. З першого разу зосереджується увага на структурі, стилі, мові, композиції, майстерність ще здається під сумнівом (п'яцтво, розпушта, постійні сварки), а вже з другого разу більше глибоше, перед тобою розкриваються таємниці автора та їх розуміння, розкривається повністю задум автора і та настирливість, з якою Юрій Андрухович подає деякі елементи у творах, сприймається вже як літературний прийом автора. Та саме цей літературний прийом розкриває читачу головну ідею. Тому можна сказати, що майстерність автора посягає досить високого рівня та, щоб повністю насолодитись твором та зрозуміти його - обов'язково потрібно прочитати повністю твір, а ще краще прочитати декілька.
4. Роман Юрія Андруховича «Рекреації» є твором карнавалізованої літератури. У творі дуже сильно проявляється блеф карнавалу, але сміхова природа карнавалу при цьому проявляється лише поверхневою імітацією: "Метафізика карнавалу – вільний і близький людський контакт – виявляється лише ілюзією, бо кожен з персонажів роману, переживши власний тілесно-інкарнований карнавал, залишається самотнім" [2;с. 208]. Письменник відтворює та показує особливий світ, свою власну дійсність, де постійно щось переінакшується, а отже знає рекреації.
5. Роман «Московіада» Юрія Андруховича написаний також у найліпших традиціях постмодерністської літератури. Прийоми, які використовує автор у творі: іронічне цитування, гра алюзіями, літературна містифікація, пародіювання – довершують це твір неповторністю. Також погоджуюсь із О. Забужко, що сказала:

«Московіада – це перелицьовка на малоросійський лад» [3;323], «в «Московіаді» насправді вгадується рука неабиякого майстра гри, а не амьїтного підмайстра» [8;74].

6. З всіх романів Юрія Андруховича для мене найважчим став «Перверзії», тому й аналіз твору видався найскладнішим для аналізування. Карнавальність у романі прослідковується у частих змінах головного героя свого імені, і звичайно в традиційному для автора описі карнавальних дійств: ««... Ці ряджені Морісками і Ченцями, Кавалерами і Спудеями, Носорогами і Астрологами, Міннезінгерами і Нібелюнгами індонезійці, курди і пакистанці, чи там палестинці, а ще албанці, босняки, маври і кхмери, серед яких були, безумовно, також гайтяни, таїтяни, крітяни і кіпріоти, конголезці, бангладешці, кот'д'івуарці та буркіна-фасяни».

Список використаної літератури

1. Андрухович Ю.І «Московіада» (1993, 1997, Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000; Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2006)
2. Андрухович Ю. «Перверзія» / Юрій Андрухович. – К. : Львів, 1999. – 345 с.х
3. Андрухович Ю.І. Рекреації: Роман. – Львів, 2005
4. Андрухович Ю. Передслово видавця / Юрій Андрухович // Андрухович Ю. Перверзія. – Львів, 1999. – С.3–12.
5. Андрухович Ю.І. Самійло з Немирова, прекрасний розбишака. – ji.lviv.ua/ji-library/pleroma/andruhovych.htm.
6. Бахтін М.М. Рання версія концепції карнавалу // Питання літератури. – №5. – 1997. – С. 15.
7. Борис С. Іронія і самотворення ідентичності в романах Юрія Андруховича. – ji.lviv.ua/n26texts/borys.htm.
8. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. – Київ: Критика, 2005. – 263 с.
9. Кискін О. М. Урбаністичний хронотоп в постмодерністському романі («Чапаєв і пуста- та» В. Пелевіна, «Перверзія» Ю. Андруховича, «Безсмертя» М. Кундери) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.06 «Теорія літератури» / О. М. Кискін. – К., 2006. – 22 с.

10. Кононенко Т. Місто як текст: освоєння урбаністичного простору як ключ до творення тексту в романах А. Картер і Дж. Вінтерсон // Слово і час. – 2007. – №7. – С. 34-41
11. Олена Поліщук. Автор і персонаж в українській новітній прозі.//ПЩ «Фоліант». Київ. – 2008. – 175с.
12. Павлишин М. Що перетворюється в «Рекреаціях» Ю. Андруховича? // Сучасність. – 1993. – № 12. – С. 115-127.
13. Печерських Л.О. Концептуальні дискурси сміхової культури в українській прозі 90-х років ХХ століття (творчість Юрія Андруховича) : автореф дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. / Л.О. Печерських: Харк. Нац. Пед. Ун-т ім. Г.С. Сковороди – Х., 2008. – 19 с.
14. Скаліцкі М. «Якби ви знали, з якого сміття...» Про повість Ю. Андруховича «Рекреації» // Сучасність. – 1993. – №9. – 157-161.
15. Сучасна українська літературна мова: Підручник / За ред. М.Я. Плющ. – К., 2003. – 430 с.
16. Ткачук М. Літературний процес 90-х років ХХ століття / Микола Ткачук // Українська мова і література. – 2000. – №22. – С. 1 – 6.